

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження сформульовані такі узагальнюючі висновки.

Перше завдання дослідження – проаналізувати стан розробленості проблеми становлення теоретичних та методичних основ (теорії) сталого розвитку інноваційної університетської системи неперервної випереджаючої професійної освіти в умовах зростання конкуренції на регіональному, національному та міжнародному ринках праці, освітніх та наукових послуг. Аналіз розробленості проблеми надає можливість обґрунтувати сукупність визначень та положень, що складають теоретико-методологічну основу розв’язання наукової проблеми.

Таким чином, під університетською освітою сьогодні приймаються: *соціально-педагогічний процес*, в основу якого покладено принципи: гуманізації, демократизації, гуманітаризації, універсалізації та фундаменталізації, випереджаючого характеру, органічної єдності навчання з фундаментальними дослідженнями, навчання на рівні переднього рівня краю розвитку науки, конкуренції та синергії, кормчого, єдності та неподільності прав людини, толерантності, індивідуалізації, навчання та “розвиток досвіду, з досвіду і для досвіду”, неперервності, для усіх, крізь усе життя, трьох свобод: швидкого і вільного обміну педагогічними ідеями та технологіями; вільного розвитку та руху усіх видів освітніх послуг; вільного вибору місця отримання, рівня та якості освіти,

і як результат – удосконалення здібностей і свідомості, ставлення особистості, при якому вона досягає “соціальної зрілості та індивідуального зростання”, усвідомлює необхідність утримання здорового балансу нерівності між економічним ростом та соціальним розвитком,

як провідний чинник у реалізації інтеграційних зусиль націй, що здійснюють зорієнтований вплив на формування тенденцій світового розвитку і як ключовий компонент освітнього забезпечення сталого розвитку цивілізації.

Університетська система освіти – це консорціум, комплекс, об’єднання університету та установ науки, культури, охорони здоров’я, спорту, місцевого самоврядування, різних рівнів освіти, у тому числі із загальноосвітніми школами,

банками, фірмами, підприємствами, корпораціями, які об'єднані на добровільних засадах для сумісного досягнення суспільно значимої мети – “вміння вічно вчитися” – та утворюють мережу здобуття знань, ефективного доступу до інформації, навчання, дослідження, виховання та формування нового рівня світогляду вільної людини, розповсюдження та поєднання новітнього знання та досвіду, культури, які урізноманітнюють сферу освітніх та наукових послуг країни, підвищують її конкурентоспроможність на світовому ринку, відроджують національні традиції стародавньої Києво-Могилянської академії з розповсюдження освіти та ідей серед населення шляхом об'єднання суспільства навколо центрів високого рівня освіти як у столиці, так і у регіонах, як осьова структура у ХХІ столітті, що приймає нову інтелектуальну роль та етичну місію по розповсюдженню цінностей сталого розвитку.

Дефініція “інновація” означає процес, який передбачає не тільки впровадження нових ідей, а й зміну самих механізмів впровадження. Тобто щоб відповідати визначенню “інноваційна університетська система освіти”, остання змушена обрати шлях послідовних, довготривалих та істотних змін: студентів, викладачів, керівників та адміністративного апарату, навчальних та наукових програм, взаємовідносин, особливо з Міністерством освіти і науки України.

Місія інноваційної університетської системи освіти як комплексу закладів, установ та організацій – це здобуття провідної позиції у сфері освітніх та наукових послуг у регіональному просторі, що слугуватиме основним чинником формування єдності нації, національної згуртованості, провадить національні традиції та спирається на якісне навчання та формування нового покоління особистостей за європейським рівнем освіченості, здатних до глобальної конкуренції на світовому ринку праці, відповідальних та спрямованих на відродження самосвідомості нації, стали розбудову цілісної України шляхом об'єднання особистостей навколо центрів високого рівня освіти у столиці та у регіонах, на утворення умов та свободу реалізовуватися існуючому поколінню та нащадкам.

Аналіз розробленості проблеми показує, що наприкінці ХХ століття проблема сталого розвитку університетської освіти не була сформульована. Але досліджуються

та формулюються окремі елементи теорії, принципи, тези, фрагменти її концептуальної основи, що мають полідисциплінарний характер: усвідомлення необхідності переходу від принципу “освіта на все життя” до принципу “освіта продовж усього життя”, що все більш поширюється; обумовленість неперервної та багаторівневої освіти; взаєморозуміння та взаємосприйняття офіційного, неофіційного та неформального навчання, що взаємодоповнюють одне одного; нові базисні вміння для усіх: вміння працювати з інформаційно-обчислювальною технікою, іноземні мови, технічна культура, підприємництво, соціальні навички, самоспрямованість, самовпевненість, ризикованість; більше інвестувань у людські ресурси, коли люди є більшим пріоритетним здобутком Європи; інновації у викладанні та навчанні для забезпечення навчання протягом усього життя; цінності навчання, щоб значно удосконалити засоби оцінювання участі та результатів навчання протягом усього життя; переусвідомлення керівництва та консультування для отримання високоякісної інформації та порад щодо можливостей навчання по всій Європі; наближення навчання до дому; освіта як одне з основних прав людини, що є ключем до сталого розвитку, миру і стабільності як у самих державах, так і у відносинах між ними; “технологізація освіти як історична неперервність розвитку освіти”; університетська освіта поступово змінюється від елітарної до масової і до майже загальної моделі участі; освіта XXI століття – це серце суспільства знань; економічний ріст мусить бути зупинений і трансформований у гармонійний розвиток людства, що не має межі; “процеси глобалізації змінюють соціальну роль університетів та обумовлюють перегляд таких фундаментальних визначень, як демократія, громадянство, свобода та політика”; університет для місцевої громади стає плацдармом, що поєднує із глобалізованим суспільством; творчість є цілісним процесом самореалізації особистості, слугує невід’ємною характеристикою, визначальним критерієм сталого розвитку особистості; утворення університетів у регіонах все більше важливо для розвитку саме регіонів; “відповідальність перспективного змісту виходить на передній план”; “життя в аудиторії поступово стає моделлю поширеної молодіжної культури з утвердженням базових цінностей: визнання прав людини, автономія особистості та її свобода, відповідальність, солідарність, прийняття різноманіття, активна толерантність”; концепція сталих

індивідуальних рис особистості; необхідні умови сталості університету визначені як: фінансова надійність, сталий кадровий склад, політична та адміністративна підтримка, співпраця між структурними підрозділами, підтримка з боку зовнішніх установ та організаційний розвиток.

Але, на наш погляд, однією з найважливіших задач по забезпеченню сталого розвитку університетської освіти як експериментальний шлях розв'язання проблеми через практику є підтримка ініціатив зі створення нових університетів навіть у перехідних соціально-економічних умовах України. Підтримка тих новацій, що народжуються у надрах традиційно діючих університетів для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Отже, потрібні такі моделі розвитку університетської системи освіти, які дозволять влаштувати відповідну організацію її саморозвитку, нададуть риси адаптивності, гнучкості, динамізму, забезпечать перехід до стратегії “запобігання можливого збитку” замість “ліквідації катастроф” як природних, так і соціальних систем, докільля, що актуалізує еколого-соціальний аспект проблеми.

У Національній доктрині розвитку освіти визначено, що Україна визнала шлях “...утвердження пріоритетів сталого розвитку”. Отже, сучасна психолого-педагогічна наука в Україні займає провідну позицію, оскільки саме неперервна професійна освіта створює умови, забезпечує та надає можливості реалізувати стратегію сталого розвитку людини, сталого процесу формування особистості професіонала, що актуалізує організаційно-педагогічний аспект проблеми.

Сучасна організація університетської системи освіти повинна базуватися на двох протилежних началах. З одного боку, все більш визначається невідворотність використання ринкових механізмів, але з другого боку, зберігається система обліку та планування. При цьому концепція сталого розвитку в цілому сприймається як цілеспрямований процес. Єдність цих двох протилежностей і є квінтесенцією сучасної стратегії розвитку. Тобто сучасна модель розвитку університетської системи освіти базується і на організаційному об'єднанні цілеспрямованості та стихії, тобто на впровадженні принципу кормчого, що актуалізує синергетичний аспект проблеми.

Конкурентоспроможними у XXI столітті будуть ті університетські системи освіти, де буде навіть не більше професорів і томів книг у бібліотеках, а ті, де професорсько-викладацький потенціал буде доповнено більш повно та різноманітно інформаційно-комунікаційними технологіями навчання та здобуття знань зі всеосяжною інтеграцією академічної спільноти у світовий інформаційний простір.

Проведений аналіз свідчить, що проблема становлення теорії сталого розвитку інноваційної університетської системи освіти як спеціальна наукова проблема у педагогічній науці не ставилась. Однак рішення окремих аспектів, складових цієї наукової проблеми, що набуває риси полідисциплінарності, знайшло відображення у філософських, психологічних, педагогічних, соціальних, політологічних, економічних та екологічних дослідженнях. Отже, створено значний, але фрагментарний базис, який дав змогу зробити висновок, що відсутність системного підходу заважає розв'язати проблему сталого розвитку університетської системи освіти в цілому і обґрунтувати доцільність розробки теоретичних і методичних основ та потреб у створенні та теоретичному узагальненні моделей розвитку університетської освіти для освітнього забезпечення сталого розвитку цивілізації.

Друге завдання – науково обґрунтувати концепцію єдності моделювання розвитку та системи університетської освіти шляхом аналізу сутності та особливості моделювання педагогічних процесів та систем як теоретико-методологічної основи розв'язання проблеми, моделей оцінки якості та критеріїв розвитку.

На шляху розв'язання проблеми на сучасному етапі виникли такі труднощі: відсутність задовільної теорії сталого розвитку соціальних систем, в тому числі соціально-педагогічних та педагогічних; відсутність критеріїв оцінки сталого розвитку та визначення характеру розвитку як сталого; необхідність розширення гуманістичної парадигми через доповнення новою парадигмою сталого розвитку з принципово новим виміром; недостатність та відсутність продуктивних умов для втримання традиційних та становлення нових наукових шкіл; зумовленість багатоаспектності пошуку рішення на полідисциплінарній основі.

Подальше розв'язання проблеми потребує ретельного аналізу, синтезу та оцінки тієї інформації, що накопичена науками на момент дослідження.

Так, зростаючий обсяг інформації, якщо не знайти засоби її обробки, призведе до безглуздя накопичення нових знань. Людина не в змозі їх використати. Єдиний шлях – це формалізація представлення знань у зручній формі, як моделі, що концентрує в собі у вигляді математичних співвідношень сукупність наших знань, уявлень та гіпотез про об'єкти чи явища. Отже, вже зараз однією з форм діяльності людини є моделювання, тобто побудова, використання та удосконалення моделі. Універсальність законів природи доводить всезагальність моделювання, не лише можливість, але і необхідність представлення будь-яких наших знань у вигляді моделі. Модель є способом існування знань, а моделювання організаційно-педагогічних систем є найактуальнішим напрямом розвитку педагогічної науки. Ми переконані, що найбільш повно цілям системного аналізу педагогічних процесів та систем відповідає саме метод моделювання, особливо імітаційного моделювання на основі діючих моделей з наданням можливості студентам практикуватися у віртуальній реальності.

Створення різноманітних моделей для кращого пізнання об'єктів, їх взаємодії за суттю є педагогічним процесом, як створення підручників. Моделювання – це навчальний процес, дія, засіб, без якого неможлива сучасна організація навчального процесу, і зміст, який студенти повинні засвоїти. Моделювання у педагогіці має принципову відмінність у тім, що педагог бере участь не лише при створенні моделі, але й при реалізації в аудиторії, як творча індивідуальність природно вносить різноманіття варіантів, доповнюючи формалізовані моделі. Отже, моделювання педагогічних процесів та систем має принципово відкритий характер, що урізноманітнює, розширює межі творчості. На наше переконання, застосування імітаційних, діючих моделей в університетській освіті є критеріальною ознакою її інноваційності.

Наукове обґрунтування концепції єдності моделювання розвитку та системи університетської освіти спирається на сукупності визначень та положень, що складають теоретико-методологічну основу розв'язання проблеми.

Таким чином, під моделюванням організаційно-педагогічних процесів та систем приймається *засіб існування знання*, єдиний процес навчання та дослідження, визначення, крім відомого, ще і невідомого знання, яке здобувається завдяки

створенню умов, нових цілей та виміру в процесі використання моделей та їх доповнення, *освітня технологія* і власне *зміст*, який студенти повинні засвоїти. Моделювання в університетській освіті – це модерна, високоефективна та продуктивна, інноваційна форма пізнання.

Імітаційне моделювання університетської освіти – це моделювання організаційно-педагогічного процесу з багаторазовим відстеженням характеру їх перебігу при різних умовах з наданням можливості студентам практикуватися у віртуальній реальності.

Якість університетської освіти є багатомірною концепцією, що охоплює усі її функції та форми діяльності: навчальні та академічні програми, наукові дослідження і стипендії, комплексність кадрового складу, студентів, будівель, матеріально-технічну базу, обладнання, працю на користь суспільства й академічне середовище.

Якість університетської освіти визначається, по-перше, змістом її етичних та педагогічних принципів, по-друге, культурою оцінки як невідторгнана складова, яка, у свою чергу, тісно зв'язана з успішною демократизацією системи вищої освіти.

Якість університетської освіти – це ступінь відповідності процесів і результатів удосконалення наступного покоління досягнутому рівню розвитку діючого покоління та потенційної здатності наступного покоління зробити власний внесок і залишити нащадкам більше, ніж отримали самі для розширення, оновлення та утворення нового якісного стану.

Модель розвитку університетської системи освіти є формою організаційно-педагогічного відображення певних закономірних взаємозв'язків як між внутрішніми компонентами, так із зовнішнім світом, що спрямовані на взаємозбагачення; концептуальною формою відображення сутності соціально-педагогічного явища, зміст якого своєрідно поєднує в собі як об'єктивне знання про наявну дійсність, так і суб'єктивну мету, спрямовану на її перетворення, ціль управління змінами; перетворює свідомість учасників науково-навчально-виховного процесу, стає сучасною філософією університетської освіти як оновлення, є основним законом її розвитку.

Модель сталого розвитку – це управління змінами з метою постійного та послідовного оновлення університетської освіти через розширення можливостей вибору шляхів та засобів покращення якості освіти, життя учасників науково-навчально-виховного процесу сьогодення сучасної України, без позбавлення та не ставлячи під загрозу якісне життя та можливість розвитку наступних поколінь.

Під організаційно-педагогічною моделлю університетської системи освіти ми розуміємо багаторівневу систему моделювання, своєрідний комплекс, який на структурно-логічному рівні містить усі найбільш важливі компоненти та взаємозв'язки, форма яких визнається станом розвитку науки. Головна мета призначення такої багаторівневої моделі полягає у виявленні багатоваріантних шляхів, етапів та умов, цілей та положень, принципів та закономірностей, дотримання яких дозволить забезпечити інноваційний розвиток як компонентів, так і цілісної університетської системи освіти в реальних ресурсних обмеженнях у регіонах.

Аналіз сутності та особливостей організації моделей оцінки якості університетської освіти дозволяє виявити загальне у сучасних світових концепціях:

- фундаментальним принципом сучасної концепції менеджменту якості є визначення, оцінка якості “споживачем”, а не лише “виробником”;
- особливістю оцінки якості освіти є той факт, що якість освітніх послуг можливо оцінити лише через певний час, коли можна з'ясувати, що отримали не те, на що сподівалися;
- рейтингова оцінка університетів у світовій практиці, як правило, визначається такими основними параметрами: репутація у суспільстві; дані вступного конкурсу; науковий потенціал професорсько-викладацького персоналу, у тому числі кількість Нобелівських лауреатів; фінансові ресурси закладу; задоволеність студентів якістю і організацією навчального процесу; задоволеність роботодавців якістю підготовки фахівців;
- визначним принципом європейської системи акредитації є повага до відмінностей між різними національними системами та індивідуальних конкурентних переваг з оцінюванням закладу в цілому;

- якість університетської освіти не піддається абсолютному та однозначному вимірюванню, оскільки визначається і наявним рівнем соціально-економічного розвитку країни, реальними доходами, обсягами споживання матеріальних і духовних благ і послуг, а також різними рівнями розвитку потреб людини.

Наукове обґрунтування концепції єдності моделювання розвитку та системи університетської освіти спирається на висновок, що поняття сталого розвитку університетської освіти вживається виключно до системи, а не до окремого елемента. Поняття сталого розвитку характеризує об'єкти, які знаходяться у певній взаємодії як між собою, так із оточуючим середовищем.

Підвищення ефективності організації науково-навчально-виховного процесу, використовуючи метод моделювання у педагогіці, де головними компонентами є люди, особистості, студенти та викладачі, на нашу думку, слід віднести до фундаментальних проблем розвитку суспільства XXI століття.

Проведений аналіз сутності та особливостей моделювання педагогічних процесів і систем, моделей оцінки якості та критеріїв розвитку університетської освіти як теоретико-методологічної основи розв'язання проблеми визначає сукупність гранично-критичних показників для оцінки рівня розвитку університетської освіти: співвідношення доходів науково-педагогічного персоналу та усіх інших працівників; частка фінансування розвитку досліджень; співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати; рівень невдоволення випускників університету роботою, у тому числі не за фахом; сумарний відсоток шлюбів з числа студентів університету протягом терміну навчання; умовний коефіцієнт депопуляції (відношення кількості студентів, що перервали навчання, до кількості студентів, поновлених на навчанні); частка осіб, старших 65 років, у загальній чисельності працівників університету.

У підґрунтя концепції єдності моделювання розвитку та системи університетської освіти з метою виявлення варіантів, шляхів, етапів та умов, цілей та положень, принципів та закономірностей, дотримання яких дозволить забезпечити інноваційний розвиток як усіх компонентів, усіх зацікавлених сторін, усіх учасників науково-навчально-виховного процесу, так і цілісної

університетської системи освіти, на нашу думку, слід покласти тезу, слоган нової генерації академічного управлінського персоналу – “Вчитися навчаючи”, або “Вчитися зі змінами, моделюючи зміни”.

Організаційно-педагогічна модель розвитку університетської освіти є відкритою багаторівневою системою, де компоненти (рівні) якісного моделювання органічно доповнюються кількісними моделями, індексами, індикаторами та критеріями оцінки, що збагачують в умовах невизначеності можливість прийняття ґрунтовних, відповідальних рішень на усіх рівнях та етапах життєдіяльності.

Наведені системи показників утворюють рівні вимірювання чи оцінки в моделі розвитку університетської освіти, що містить критерії розвитку. Виділяємо такі рівні моделі розвитку університетської системи освіти: концептуальні моделі – місія та мета як взірць бажаного майбуття: навчаючи вчимося та вміння вічно вчитися; теоретична модель оцінки якості закладу як сукупність груп показників, чинників, принципів, за умов дотримання яких на шляху сталого розвитку буде реалізована місія та досягнута мета (рис. 2.1); критерії оцінки сталого розвитку університетської системи освіти у математичній (2.1) та графічній формах (рис. А.7 додатка А); пізнавальні моделі оцінки напрямів підготовки (спеціальностей) (табл. А.7 додатка А) та закладів (табл. А.8, А.9 додатка А) з визначенням ступеня впливу різних чинників на якість університетської освіти у математичній (2.2) та табличній формах (табл. А.9 додатка А); пріоритети та критерії сталого розвитку управління університетом (табл. А.10 додатка А); прогностична модель вимірювання рівня та характеру розвитку за системою гранично-критичних показників оцінки розвитку університетської освіти (табл. А.11 додатка А), для визначення характеру цих змін на певному інтервалі спостереження (рис. А.8 додатка А).

Наведене визначає сутність методології моделювання як послідовний процес формування концептуальної багаторівневої моделі університетської системи освіти та її повсякденне розширення на основі сполучення якісних концептуальних та кількісних моделей, ітеративного їх уточнення та доповнення; доцільність розв’язання означеної наукової проблеми шляхом моделювання з позиції теоретичної та практичної єдності

для забезпечення розвитку інноваційної університетської системи неперервної професійної освіти у контексті сталого розвитку цивілізації.

Третє завдання – за обраною методологією дослідження проаналізувати концептуальні моделі університетської освіти, моделі розвитку та виявити принципи, умови та прогресивні тенденції на світовому, національному та регіональному рівнях для формування взірця, моделі бажаного майбуття, накреслити шляхи до інноваційного змісту університетської системи освіти.

Аналіз сутності та особливостей концептуальних моделей університетської освіти, моделей її розвитку дозволяє виявити загальне у формі головних принципів організаційно-педагогічного устрою, які притаманні університету незалежно від історичної епохи і характеру її розвитку: повнота пропонованого в університеті наукового знання; навчання наукам на передньому краю науки там, де зароджується нове знання; дух свободи творчості у процесі досліджень, викладання та навчання; здатність університету до самооновлення шляхом підготовки викладачів та вчених; автономія університетського життя; об'єднання талановитих особистостей усіх сфер інтелектуального життя.

Одночасно диверсифікація освітніх систем країн залишається надзвичайною, але базується не на різниці освітнього процесу, а на унікальних особливостях культурного та економічного середовища. Європа намагається поглибити зміст терміна “стандартизація навчального процесу”, спираючись на пріоритети європейських цінностей – сталість та культуру миру, на розуміння, чутливість та враховуючи найкращу практику кожної національної моделі. Америка намагається революційно змінити стандарти навчального процесу, спираючись на ідею нації, де усі вчаться протягом усього життя, та пріоритети американських цінностей – ефективність та продуктивність, забувши, що ще на початку ХХ століття американський вчений Д. Белл під ефективністю вважав раціональність, яка забезпечує вибір з двох альтернатив.

Аналіз відмінностей та подібностей концептуальних моделей університетської освіти дає можливість обґрунтувати сукупність визначень та ознак, що складають теоретико-методологічну основу розв'язання наукової проблеми. Таким чином,

інноваційна університетська освіта має засадничу ознаку, це реформаторський дух, що спирається на врівноваження цілей і засади толерантності, сприятиме не тільки розв'язанню проблем продуктивності, а й відродженню демократичних інституцій.

Інноваційна університетська система освіти має такі ознаки: активний громадський контроль за рівнем якості освіти; докорінна зміна моніторингу стану закладу, проведення досліджень та розробка стратегічних планів розвитку; активне опертя на ресурси Internet, що утворює “новий рівень функціональності”; активна громадська роль у суспільстві, толерантність та повага, опанування культурною спадщиною; активізація міжуніверситетських зв'язків, розширення асортименту послуг; “командна” культура досліджень на полідисциплінарній основі; втілення методології відповідального формування власних навчальних планів; за результатами студентських наукових досліджень систематичне видання “Студентських наукових студій”; всеохоплююча координація діяльності учасників об'єднання, комплексу, консорціуму, що сприятиме усталеному характеру взаємодії; творча співпраця на міжнародному рівні.

Ідею інноваційного університету ёмко характеризує теза: “разом моделюючи – вчимося”, що, на нашу думку, є своєрідним слоганом також і моделі сталого розвитку інноваційної університетської системи освіти.

Розвиток університетської освіти означає приведення її у відповідність до нових суспільних вимог та норм, закономірностей та тенденцій розвитку XXI століття. Саме для століття сталого розвитку потрібна поява нових, інноваційних, моделей, а точніше – моделей сталого розвитку інноваційної університетської системи освіти, неперервної випереджаючої освіти. Моделей, які спираються на національні та регіональні відмінності та здобувають своє особисте обличчя, що досягається зусиллями, синергією вільного творчого колективу особистостей.

Проведений аналіз дозволяє окреслити лише окремі риси інноваційної університетської системи освіти XXI століття: повинна бути вільною, надавати свободу всім своїм членам, позбавлена обмежень прояву спонтанної людської творчості, тобто відповідати адхократичному типу організаційної культури; внутрішні, глибинні цінності тих, хто навчається, мають збігатися з цінностями

інноваційної університетської системи освіти; наукова діяльність характеризується єдністю у різноманітті, а розподіл дисциплін за факультетами замінюється гнучкою системою формування багатьох тимчасових взаємозв'язаних робочих груп; дискурсний вибір та проблемні ситуації є надто важливими для професійної практики з дослідження та викладання; всі підрозділи академічного персоналу підпорядковані потребам необмеженого формування робочих груп; університет є суспільною рамкою для багатьох проблемних галузей; вчені в університетах займаються тим, що вони: вміють робити, бажали б пізнати ще краще, вважають важливим, гідним своєї уваги; університет має розширювати можливості для практик нерегульованої соціальної діяльності, що надає можливість студентам застосовувати засвоєне на уроках та активніше підготуватися до адаптації в навколишньому середовищі.

Особливо відмітимо, що суспільство, яке перебуває у стані докорінної трансформації, не здатне ставити цілі, задачі науці та освіті на майбутнє. Тому інноваційна університетська система освіти повинна сама обрати задачі, цілі та шляхи розвитку, фактично обрати майбутнє, модель сталого розвитку. І як відомо з теорії, саме у точці вибору шляху, у точці біфуркації розвитку, зусилля невеличкої групи людей, які усвідомлюють ці процеси, в змозі отримати вирішальне значення. Щоб не помилитися, слід моделювати та аналізувати бажане майбуття, просувати моделі та збагачувати баченням усіх. За обраною методологією дослідження концептуальних моделей університетської системи освіти визначено принципи, умови та тенденції, що ведуть до інноваційного змісту університетської освіти.

Четверте завдання – розробити теоретичні положення сталого розвитку інноваційної університетської системи освіти з концепцією, що на рівні ідей визначає можливість сталого розвитку через систему принципів організаційно-педагогічного устрою та забезпечення, і з організаційно-педагогічними моделями, що конкретизують та доповнюють концепцію через систему взаємозв'язаних компонентів університетської освіти.

Застосування методології дослідження моделей розвитку університетської системи освіти з оперттям на ключові поняття класичної тріади теорії еволюційного розвитку (мінливість, спадкоємність та добір) на теорію генно-культурної коеволюції

генезису людини, що підносить значення біологічних вирішальних чинників природи сучасної людини як виду (розвинені лобні частки, складний голосовий орган і вправний відставлений палець) – визначає комп'ютер як новий спосіб та базовий елемент комунікації і роботів для постіндустріального суспільства, елемент, який створює аналогічні можливості для появи нового типу людини.

Все це надає можливість обґрунтувати сукупність визначень, систему принципів організаційно-педагогічного устрою та розвитку університетської освіти: гомеостазис як процес самозбереження форм у сталості, незмінності організації; мінімізація дисипації енергії як вибір з можливих станів або рухів, які задовольняють законам збереження цілісності, такого, що забезпечує мінімальні витрати, тобто економічно більш привабливий, ефективний; метаболізм як обмін ресурсами із зовнішнім середовищем, тобто організаційно-педагогічний процес, коли виникають найкращі умови для максимального поглинання зовнішніх ресурсів; біфуркація як вибір варіанту при досягненні певного кризового стану, коли система обирає якісно інший організаційно-педагогічний устрій; адаптація як самоналаштування, яке забезпечує прилаштування до конкретних умов зовнішнього середовища; принцип кормчого як поєднання цілепокладання, спрямованості у розвитку з використанням для його реалізації, досягнення могутніх змін, законів природи, а не протидія їм, не намагання до їх зміни; сталий розвиток як врахування потреб і людини, і природи, зовнішнього середовища не за рахунок один одного, а за рахунок власних зусиль та відмови від поглинання ресурсів, що не поновлюються; синергія як таке поєднання можливостей різноманітних складових, що характеризується більшим ефектом, ніж той, що чинить сума впливу, який вносить кожна складова окремо.

Серед характерних моделей розвитку виділено:

- консервативну модель розвитку університету, в організації якого переважають традиції, але з соціально-економічними змінами у суспільстві, своєчасно не створені відповідні привабливі місця як для студентів, так і для викладачів, а якість випускників не задовольняє потребам установ, замовників;
- експансивну модель розвитку університету, організація якого зорієнтована на прийом максимально можливої кількості студентів без урахування наявного

кадрового та матеріального забезпечення навчального процесу, що неминуче призводить до зниження якості освітніх послуг, отже, і якості випускників;

- гнучку модель розвитку університету, який виділяє частку ресурсів для самооновлення та самовідтворення професорсько-викладацького персоналу;
- синергетичну модель розвитку університету, який залучає до співпраці весь творчий потенціал із зовнішнього середовища до науково-навчально-виховної діяльності, до забезпечення інноваційної форми організації навчального процесу.

Домінуючою тенденцією розвитку університетської освіти в Україні стає виховання, формування нового рівня світогляду, демократизація особистості та пристосування її до життя в умовах свободи, що розширює філософію сучасної вищої освіти. Свобода – це критеріальна ознака якості університетської системи освіти. Етап доповнення філософії вищої освіти в цілому та університетської освіти, зокрема, дозволяє серед тенденцій та напрямів модернізації, реформування університетської освіти виокремити сталий розвиток як провідний.

Проведений аналіз показав, що інформатизація університетської освіти є найвиразнішою новацією, яка реалізується у множині організаційно-педагогічних форм: моделювання фізичних явищ; моделювання соціальних процесів; автоматизація праці; діалогові системи; системи автоматизації наукових досліджень; системи автоматизації проектування; методи самонавчання; методи індивідуалізованого викладання і навчання; викладання в групі; педагогічні методи активної взаємодії; електронний навчальний підручник; електронна бібліотека; віртуальні прилади; комп'ютерні програми, тренажери, імітатори; віртуальна лабораторія; електронний котедж.

Аналіз можливостей моделей розвитку університетської системи освіти, що базуються на узагальнених принципах розвитку, дозволяє обґрунтувати сукупність визначень. Таким чином, прийнято, що сталий розвиток університетської системи освіти – це процес, який забезпечує зміни університету з упередженням запитів у регіоні, не порушуючи його безпеки, та приводить до підвищення якості діяльності як діючої університетської спільноти, так і її майбутніх поколінь.

Узагальнюючи, сформулюємо концепцію сталого розвитку через ідею інноваційної університетської освіти у вигляді тези: “разом моделюючи – вчимося”.

Проведено моделювання сталого розвитку університетської системи освіти, яке дозволяє обґрунтувати висновок, що в перехідних умовах соціально-економічного розвитку в Україні спостерігається переміщення чи зміна пріоритетів значимості компонентів університетської системи освіти: для перехідних соціально-економічних умов України на етапі становлення ринку освітніх послуг максимальний рейтинг, значимість у забезпеченні змін університетської системи освіти мають адміністративно-управлінський персонал університету та наявні матеріальні й організаційні ресурси; для монопольного положення університетської системи освіти у регіоні, що характерно першому періоду соціально-економічних перетворень в Україні, максимальний рейтинг мають наявні матеріальні ресурси; для автономного положення університету, що характерно для гармонійної взаємодії усіх учасників навчально-виховного процесу як з установами бізнесу, так і з міжнародними організаціями, що відбувається на рівні міжособистісних стосунків зацікавлених та небайдужих особистостей, максимальний рейтинг має група з чотирьох компонентів: студенти (1) та викладачі (2), які взаємозбагачують один одного у дослідженні та розвитку (3), що обумовлює їх особистий розвиток (4). Високий рівень міжособистісних стосунків, як правило, характерний для сталого стану демократичного суспільства з усталеними ціннісними орієнтирами.

Через дослідження відбувається саме особистий розвиток студентів та викладачів, які здатні та спрямовані на самооновлення, самовідтворення особистості людини. Отже, розвиток організаційно-педагогічної системи характеризує процес демократизації однієї з основних інституцій суспільства.

П’яте завдання – розробити організаційно-методичні засади впливу на проєктивну діяльність та проаналізувати специфіку управління змінами, її спрямованість на формування конкурентоспроможної національної еліти, умови сталого розвитку університетської системи освіти і особистості майбутнього фахівця.

При розробці організаційно-методичних засад проєктивної діяльності встановлено, що створення умов сталого розвитку університетської системи освіти

передбачає створення відповідних інноваційних технологій проєктивної діяльності за участю усіх зацікавлених сторін, учасників науково-навчально-виховного процесу. Тільки спираючись на творчу особистість кожного, залучаючи усіх, хто здатний до активної участі у формуванні різноманіття шляхів покращення якості університетської освіти, усіх, хто і далі буде забезпечувати означену варіативність та є її замовником, можливі зміни, що сприятимуть сталому розвитку. Потрібна відповідальна участь кожного у проєктивній діяльності індивідуально зорієнтованого навчального плану як запоруки максимального задоволення власних уявлень, потреб особистості в обраних змісті, послідовності та темпі. Проєктивна діяльність, раціональне планування навчально-виховного процесу є організаційною формою забезпечення ефективності педагогічного процесу, невід'ємним аспектом сталого розвитку університетської системи освіти. При цьому нерозвинуті індивідуальні особливості кожного студента знайшли б своє застосування в індивідуально сформованому навчальному плані. На жаль, парадигмальні зміни поки що недостатньо визначені у конкретних діях.

Реалізація концепції сталого розвитку університетської системи освіти з позиції гуманістичної та нової парадигми розвитку як перехід до академічної спільноти з високою моральністю, якістю життя й сталого розвитку, індивідуальним зростанням та соціальною зрілістю особистостей, колективів вчених і освітян та цілісної університетської системи освіти дозволяє розглядати університетську освіту не як кінцеву мету, а як засіб досягнення гідного рівня життя, дозволяє вирішити одну з провідних суперечностей університетської системи освіти – між рівнем та характером здобутої університетської освіти та запитами практики, вимогами, статусом працевлаштування, між індивідуальним очікуванням та соціальною “затребуваністю”.

Специфіка управління змінами для сталого розвитку університетської освіти поєднує: модульно-рейтингову організацію навчально-виховного процесу; впровадження вступного, поточного та вихідного тестування; організацію наукових досліджень на базі принципів інновації, конкуренції, демократії та партнерства; забезпечення балансу у реалізації творчих здібностей, гарантії прав людини при одночасному використанні досягнутих результатів для праці, відпочинку та

культурного життя; слідування у всіх діях фундаментальним принципам єдиного процесу саморуху та самоорганізації університетської освіти, що перебуває у постійному розвитку за принципами гуманізації, демократизації, випереджаючого та неперервного характеру; моніторинг поглядів та уявлень на ці динамічні процеси змін серед теоретиків педагогіки та практиків; умови для формування нового рівня світогляду вільної людини, в тому числі об'єднання навчання з досвідом діяльності у бізнесі; застосування передових досягнень у різних галузях до педагогіки, що оновлює, синергетично розширює сферу інновацій, забезпечує розвиток.

Формування конкурентоспроможної національної еліти, її лідерів та команд може втілюватися лише університетською елітою зі своїми лідерами та командами. Щоб відбувався природно процес самооновлення університетської еліти, потрібні докорінні зміни у відношенні суспільства до університетських корпорацій, зміни ціннісних пріоритетів у суспільстві у навчанні та підготовці нової генерації української молоді. Зрозуміло, що нову еліту може відтворювати лише сама, діючи на цей час, університетська еліта, яка зможе відчувати себе елітою лише за певних умов.

Набір чинників як умов для забезпечення сталого розвитку університетської системи освіти: впевненість і Віра в себе, в колег, у студентів, у всю команду; Надія та сподівання на власні сили, сили колег, студентів; Любов до себе, до колег та студентів; невеликий рівень незадоволення сучасною ситуацією, коли лідери та їх колеги знаходяться у стані чутливого сприйняття та здатні приймати позитивні рішення в сучасних обставинах; позитивні установки на експериментування та відкритість і сприйняття досвіду інших, тобто інноваційний характер системи освіти; відсутність прихильності до догматичних положень, правил, традицій; високорозвинений та активний соціальний капітал, коли відповідальні люди згруповані за поглядами, прихильностями та світоглядом, традиціями чи хобі і утворюють мережу солідарності – шанувальники історії, театрів, галерей, бібліотек, музеїв, Internet, громадські об'єднання, клуби, гуртки, спортивні секції, творчі союзи; лідерство, у тому числі колективне лідерство, чи лідерство установи, закладу; високий рівень внутрішньоуніверситетської дискусії; якість та мотивація розвитку соціального капіталу університетської системи освіти; історія впровадження

“доведених” до успіху, до результатів нових типів вищих навчальних закладів, інноваційних проектів, творчих об’єднань, колективів; прагнення усіх учасників навчально-виховного процесу до Істини, Краси, Добра і Справедливості як до ситуації сьогодення, так і до майбуття, як для самих себе, так і для своїх нащадків, послідовників.

Риси творчої особистості більш ефективно формуються під час дослідної діяльності. Відчуття корисності, потреби в роботі молодої людини, можливість пропонувати власні ідеї, бути вислуханим, здатним зробити власний внесок у дослідження, безпосередньо використовувати здобуті в університеті знання для вирішення практичних наукових завдань, зрозуміти межі власних знань та вмінь, спроможність самостійно прийняти рішення щодо подальшого напряму розвитку власної компетенції – все це створює неповторну творчу ауру, саме в якій і культивується творча особистість.

Шосте завдання – розробити та експериментально перевірити комплекс методик, які базуються на відібраних характеристиках та параметрах компонентів, що через систему індексів та індикаторів зорієнтовані на вимірювання, оцінку розвитку університетської системи освіти з опертям на систему гранично-критичних критеріїв.

Для підтвердження гіпотези наукового дослідження розроблено комплекс методик, що також виконують роль моделей розвитку університетської освіти та разом утворюють багаторівневу організаційно-педагогічну модель. Отже, розроблено комплекс методик: оцінки розвитку, що базується на методології виміру індексу людського розвитку; оцінки раціональності управління, власних зусиль університету у балансі із державним забезпеченням організації навчально-виховного процесу; оцінки якості, що ґрунтується на моделі самооцінки якості за європейською системою акредитації, яка адаптована до різних етапів розвитку у перехідних умовах соціально-економічних перетворень в Україні; рейтингової оцінки пріоритетів в управлінні змінами, що ґрунтується на методології інструментальної оцінки корпоративної культури, як невід’ємний компонент культури оцінювання та демократизації освіти; оцінки подібності та відмінності між моделями розвитку університетської системи освіти: консервативною,

експансивною, гнучкою та синергетичною; співставлення систем параметрів вимірювання розвитку, що застосовані у теоретичних моделях, як традиційних при проведенні акредитації та атестації в Україні, так і інноваційних, що запроваджено для оцінки характеру розвитку.

Методика оцінки розвитку університетської системи освіти, що ґрунтується на методології виміру індексу людського розвитку, зосереджена на визначенні індексу розвитку університетської системи освіти за трьома рівнями: індексу рівного розподілу прибутку, чи скоригованого індексу спеціальних коштів та працівників університету; індексу продуктивності досліджень; індексу якості освіти, чи скоригованого індексу особистого розвитку студента. Індекс продуктивності досліджень розраховується за трьома складовими: індикатора фінансування розвитку досліджень; індикатора сукупної частки публікацій; індексу сукупної частки захистів. Індекс якості освіти розраховується з трьох індикаторів: володіння іноземними мовами; активного використання інформаційних технологій; студентських публікацій.

Розроблена кількісна трирівнева модель одночасно є моделлю університетської системи освіти та моделлю для вимірювання її розвитку, дозволяє ранжувати заклади як за регіональною розбіжністю по областях України, так і у масштабі одного району, області, університету. Проблема якраз і полягає у тому, щоб допомогти різним університетським системам освіти зменшувати нерівномірність, різницю у розвитку, знайти збалансований шлях та впроваджувати концепцію сталого розвитку.

Методика оцінки раціональності управління, власних зусиль університету у балансі з державним забезпеченням організації навчально-виховного процесу розроблена з метою оцінки рівня активності найважливіших груп кадрового потенціалу. Завдання формуючого експерименту полягає саме у визначенні рівня, долі власних зусиль, що цілком залежить від організаційної культури університету, та долі забезпечення ресурсами, зусиль з боку держави, що майже не залежить від зусиль з боку університету.

Узагальнені результати другого етапу формуючого експерименту визначають раціональність, баланс, пропорції, зміни яких дозволяють зробити висновок та визначити розвиток університетської системи освіти як сталий.

Методика оцінки якості, що ґрунтується на моделі самооцінки якості за європейською системою акредитації, яка адаптована до різних етапів розвитку у перехідних умовах соціально-економічних перетворень в Україні, дозволила визначити пріоритети через встановлення вагових коефіцієнтів, усіх компонентів моделі самооцінки з визначенням найважливіших показників центральності.

Так, в монопольних умовах функціонування університетської системи освіти у регіоні найважливіший показник центральності отримує компонент “Матеріальні та організаційні ресурси”. Для сьогодення України в умовах формування ринку освітніх послуг найважливіший показник центральності здобувають компоненти “Адміністративно-управлінський персонал університету”, “Матеріальні та організаційні ресурси”. В демократичних умовах у регіоні найважливіший показник центральності стає притаманним чотирьом компонентам – “Студенти”, “Особистий розвиток”, “Дослідження та розвиток”, “Викладачі”. Наведене фактично описує процес розвитку, модернізації, руху, тобто модель розвитку при змінах соціально-економічних відносин в Україні, а також з урахуванням чинників глобалізації в усьому світі.

Модель рейтингової оцінки пріоритетів в управлінні змінами, що ґрунтується на методології інструментальної оцінки корпоративної культури, як невід’ємний компонент культури оцінювання та демократизації освіти має за мету визначення пріоритетів в управлінні для підвищення ефективності університетської освіти в умовах відсутності інвестицій у розвиток. Методика зосереджена на визначенні нових внутрішніх ресурсів, головним з яких, на наше переконання, є організаційна культура як явище, що слід діагностувати та впроваджувати зміни в обраному напрямку.

При розробці методики зроблено висновок про відповідність типологізації культур та моделі розвитку університетської освіти. Так, консервативній моделі розвитку відповідає ієрархічна культура, експансивній моделі – ринкова культура, гнучкій моделі – кланова культура, синергетичній моделі розвитку – адхократична, чи

інноваційна, культура. Саме тому методика синергетично поєднує методологію інструментальної оцінки організаційної культури, з опертям на моделі розвитку університетської системи освіти, та співставлення пріоритетів стратегічного розвитку управління у сучасних соціально-економічних умовах в Україні.

Проведений аналіз із застосуванням методики рейтингової оцінки дозволяє визначити пріоритети у діяльності університетської освіти: для студентів, для забезпечення їх особистого розвитку, який досягається високим рівнем викладацького складу і який, у свою чергу, отримує підтвердження завдяки власним дослідженням та розвитку, що, на наше переконання, більш властиве клановій та адхократичній культурі університетської освіти. Але спрямованість до змін у визначеному напрямку обов'язково повинні поділяти ключові особистості та увесь професорсько-викладацький персонал університету.

Модель оцінки подібності та відмінності між моделями розвитку університетської системи освіти: консервативною, експансивною, гнучкою та синергетичною – ґрунтується на введених укрупнених характеристиках та параметрах моделей, що згруповані у вхідну, внутрішню та вихідну групи. В основу методики покладено табличну форму поєднання груп характеристик та параметрів яка у спрощеному варіанті дозволяє провести керівнику самооцінку закладу.

Методика співставлення систем параметрів вимірювання розвитку, що застосовані у теоретичних моделях, як традиційних при проведенні акредитації та атестації в Україні, так і інноваційних, що запроваджено для оцінки характеру розвитку, також ґрунтується на табличній формі поєднання систем параметрів та дозволила провести типологізацію. Отже, ми дійшли висновку щодо виділення та ранжування шести груп нормованих параметрів до єдиної шкали вимірювання саме для діяльності в умовах ринку освітніх послуг.

Важливим висновком є саме утворення інструментарію для взаємоперевірки, уточнення вагових коефіцієнтів компонентів моделей розвитку університетської системи освіти, що сформовані альтернативними шляхами.

Результати дисертаційного дослідження дають підстави зробити висновок про те, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання реалізовані, мета

досягнута, сукупність одержаних наукових висновків має важливе значення для теорії і практики сталого розвитку інноваційної університетської освіти. Реалізація основних положень дослідження спрямовується на якісне доповнення існуючої організаційно-педагогічної практики розвитку університетської освіти, а також на подальший розвиток теоретико-методологічних засад в умовах соціально-економічних перетворень в Україні.

До подальших напрямів досліджень вважається за доцільне віднести такі аспекти проблеми: теорія і методика сталого розвитку університетської освіти у контексті особистості лідера, на рівні психологічних відмінностей та особливостей керівника закладу; розробка методик вимірювання розвитку у контексті соціально-політологічної взаємодії університету з громадою регіону; розробка теоретико-методологічних засад сталого розвитку університетської освіти як у регіоні, так і у центрі в умовах глибокої демократизації взаємовідповідальних відносин з Міністерством освіти і науки України; розробка теоретико-методологічних засад сталого розвитку моделей міжуніверситетської освіти; розробка теоретико-методологічних засад сталого розвитку моделей взаємозбагачення університетської освіти з інструкціями НАН України; розробка теорії та практики сталого взаємодоповнення університетської освіти з корпоративними інституціями; розробка теорії та практики сталого неперервного розвитку наступності, успадкування традиційних наукових шкіл разом з новаціями, пріоритетами нової генерації молоді в мінливих умовах соціально-економічних перетворень в Україні.